

внолітнього гвалтівника можливе лише, звернувшись до психологічних досліджень з цього питання.

На підставі наведених у науковій статті психологічних особливостей кожної з груп особи неповнолітнього, який вчинив статей злочин, можна також зробити висновок про те, що теоретичні знання з цього питання можуть сприяти удосконаленню системи заходів запобігання злочинам, що порушують статеві відносини між людьми.

Також, варто зазначити, що дослідження деяких особливостей особи неповнолітнього гвалтівника як елемента криміналістичної характеристики правопорушення, є складним завданням, але край необхідним у роботі слідчого під час досудового розслідування. Під час досудового розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, зокрема згвалтувань, слідчий має керуватися знаннями про зазначені у науковій статті особистісні особливості неповнолітніх гвалтівників, з метою правильного прийняття рішення у кримінальному провадженні. Адже завдяки обізнаності слідчого щодо окреслених елементів структури криміналістичної характеристики особи неповнолітнього гвалтівника, а саме типових властивостей особистості злочинця, способів вчинення злочинів, предметів злочинного посягання, досудове розслідування здобуде більш ефективний та якісний характер.

Література

1. Коршик М.Г. Изучение личности обвиняемого на предварительном следствии / М.Г. Коршик, С.С. Степичев. - М.: Юрид. лит-ра, 1969. - 20 с.
2. Демидов Н.Н. Изучение личности преступника в процессе расследования: дисс. к. ю. н. / Демидов Н.Н. - Волгоград, 2003. - 187 с.
3. Ларченко М.О. Детермінанти вчинення статевого злочину // Юридичний вісник Причорномор'я. - № 2 (2). - 2011. - С. 308-319.
4. Сіренко О.В. Криміналістична характеристика особи неповнолітнього злочинця // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - Вип. № 1., 2014. - С. 140-145.
5. Долгова А.И. Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних / Долгова А.И. - М.: Изд-во „Юридическая литература”, 1981. - 153 с.

*Ковальова О. М.,
викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ОДУВС
Надійшла до редакції: 03.11.2016*

УДК 343.98.096

ПОНЯТТЯ ПРОЦЕСУ ПОБУДОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ВЕРСІЙ

Трофименко А. С.

У статті в загальнотеоретичному аспекті розглядаються особливості побудови криміналістичних версій, як одного із основоположних елементів загальної теорії криміналістичної версії, а також важливого етапу, що забезпечує реалізацію первинних припущень, що в сукупному зв'язку із наявними фактичними даними в подальшому становитимуть криміналістичну версію. Автором наводяться основоположні наукові категорії, що розглядаються в контексті побудови криміналістичних версій, а саме визначення процесу побудови криміналістичних версій, його мета, завдання, принципи, функції, фактичні дані, об'єкти та основоположні етапи. Підкреслено, що процес побудови криміналістичних версій має повністю бути відокремлений від процесу перевірки криміналістичних версій, оскільки відповідні етапи повністю відрізняються один від одного, а тому повинні мати різні підходи щодо їх наукового дослідження.

Ключові слова: криміналістична версія, побудова, мета, функції, принципи, джерела формування версії, завдання, об'єкти, етапи побудови криміналістичних версій.

В статье в общетеоретическом аспекте рассматриваются особенности построения криминалистических версий, как одного из основоположных элементов общей теории криминалистической версии а также важного этапа, который обеспечивает реализацию первичных предположений, что в совокупности с имеющимися фактическими данными в дальнейшем составят криминалистическую версию. Автором предоставляются основоположные научные категории, которые рассматриваются в контексте построения криминалистических версий, а именно определение процесса построения криминалистических версий,

его цель, задания, принципы, функции, фактические данные, объекты и основополагающие этапы. Подчеркнуто, что процесс построения криминалистических версий должен быть полностью отделен от процесса проверки криминалистических версий, поскольку соответствующие этапы полностью отличаются один от одного, а поэтому должны иметь различные подходы по поводу их научного исследования.

Ключевые слова: криминалистическая версия, построение, цель, функции, принципы, источники формирования версий, задачи, объекты, этапы построения криминалистических версий.

In this article the peculiarity of forensic version's construction was considered in the general-theoretic aspect, as one of the fundamental element of general forensic version theory and also as an important stage that provides the primary assumptions realization that in the set of actual data in further will compose the forensic version. The author provides the fundamental scientific categories that are considered in contest of the forensic version's construction namely the process of forensic version's construction definition it's goal, tasks, principles, functions, actual data, objects and fundamental stages. It was underlined that the process of forensic version's construction must be completely detached from the process of forensic version's verification, as proper stages are completely differentiate of each other, that's why they must have different ways of their scientific research.

It was underlined in this article that forensic version's raising includes comprehensive study of phenomenon that are observed, analysis and the facts selection that are in casual network with the circumstances. We suppose that the forensic version's construction is a mental process of the transmission from incomplete knowledge's to the

complete ones or to the reliable ones, that are based on the actual data. The forensic version constructional process goal is to establish the features of committed crime by means of the outgoing information analyses and the promotion of establishing the objective truth in the criminal investigation. The chief task of forensic version constructional process is the model creation of the committed crime, the identification of the consequences that are proceed from each assumption, the determination of the subjective and objective causes reasons of the crime, retrospective and perspective analyses of data that were received and the further development prognosis of the crime that are investigated.

There were also established in this article that the forensic version constructional process's objects are crimes motive, crime's intentions and behavior, the way of crime committing the circumstances of the committed crime, tactical psychological methods, decisions, combinations, emotional statues and the reactions of the participants of certain criminal investigation. We also assert that the forensic version constructional processes principles are continuity, fecundity, flexibility, scientific character, accordance. The functions of forensic version constructional process are systematization, descriptive, illustrative, coordinating, planned and analytical. The forensic version constructional process's stages are the preparatory, general and final. We also got the conclusion that the forensic version constructional process must be based on the general theory fundamentals that will provide the effective usage of the forensic versions in pretrial and trial investigation.

Key words: forensic version, construction, goal, functions, principles, sources of the forensic version's construction, tasks, objects, stages, the forensic version construction.

Постановка проблеми. Дослідивши значний масив криміналістичної літератури із приводу дослідження сутності криміналістичних версій, варто зазначити про наявність значних теоретичних колізій з приводу відповідного питання. Загальна теорія сутності криміналістичної версії потребує негайного переформатування та подальшого наукового удосконалення, надто коли відповідні теоретичні напрацювання необхідно впроваджувати в практичну під час проведення досудового та судового провадження. Немаловажним є і виокремлення такої наукової категорії, як побудова криміналістичних версій, що має досліджуватися окремо від процесу перевірки криміналістичних версій, за для осягнення сутності та призначення криміналістичної версії. Побудова криміналістичних версій забезпечує повноту та всебічність розслідування злочинів. Процес розкриття та розслідування злочинів - є не лише пізнавальними (гносеологічним), а й ретроспективним та творчим (креативним).

Стан дослідження. Дослідженням процесу побудови криміналістичних версій займалися такі вчені: П.Д. Біленчук, В.В. Мозяков, А.Ф. Реховський, В.М. Стратонов О.М. Цільмак, В.Ю. Шепітько та інші.

Виклад основного матеріалу. Можна цілком погодитися із думкою Дуцяка І.З. [3] щодо того, що гносеологічний аналіз кожного із етапів процесу розслідування, а також формалізація цього процесу не мають на сьогоднішній день задовільного результату. Нажаль, не зовсім чітко встановлена логічна природа та структура криміналістичних версій, а отже дуже важко досягнути зміст процесу побудови та перевірки криміналістичних

версій під час розслідування злочину.

Деякі із науковців в галузі криміналістики при дослідженні сутності побудови криміналістичних версій, як синонім терміну "побудова" використовують термін "висунення" криміналістичних версій. Ми вважаємо, що відповідну неточність варто усунути, адже на нашу думку побудова - це розумовий процес переходу від неповних ймовірних знань, до повних достовірних.

Висунення версії - включає всебічне вивчення явищ, які спостерігаються, аналіз та відбір фактів, що знаходяться в причинно-наслідковому зв'язку із вказаними обставинами, аналіз окремих фактів та співвідношень між ними, тобто аналіз окремих фактів, їх синтез та узагальнення, формулювання пропозиції. Отже, висунення гіпотези не є узагальненням явищем і не може розглядатися, як синонім побудові, адже процес побудови складається безпосередньо із: вивчення обставин справи, висунення версії, виведення наслідків із припущення.

Крім того, варто звернути на поєднання в криміналістичній літературі, в якій досліджується сутність процесу побудови криміналістичних версій і таких термінів, як аналіз та розробка. На нашу думку, аналіз - це метод, який вивчає предмет, уявно чи реально розчленовуючи його на складові елементи, тобто частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення, відтак розглядає кожен з виділених елементів окремо в межах єдиного цілого, а розробка - створення відповідного об'єкта за допомогою різноманітних методів та засобів, тобто його побудова.

Тобто, з наведеного можна зробити висновок, що висунуте припущення будується за допомогою аналізу, але метод аналізу використовується безпосередньо під час побудови відповідного припущення, що в результаті стає істинним чи хибним. Крім того, відповідно до загальної наукової теорії побудови гіпотези, висунення версії не може передувати побудові, адже висунення версії - одна із стадій її побудови.

На нашу думку, побудова криміналістичних версій - це розумовий процес переходу від неповних ймовірних знань, до повних достовірних, котрі базуються на фактичних даних.

Загальновідомо, що у кожного процесу є відповідна мета, завдання, принципи, функції, суб'єкт та об'єкт. Тому, вважаємо за необхідне дослідити відповідні наукові категорії. Отже, на нашу думку, **метою побудови криміналістичних версій** є встановлення особливостей скоєного злочину, шляхом аналізу вихідної інформації та сприяння встановленню об'єктивної істини у розслідуваному кримінальному провадженні.

Наступною важливою науковою категорією є завдання, що мають бути досягнуті в процесі побудови криміналістичних версій. Тобто, наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи. Відповідний обсяг роботи має бути не лише ґрунтовно сформованим, а й ефективно здійснений, оскільки суб'єкт побудови криміналістичних версій має вирішити велику кількість питань, що потім стануть основною базою для висунення звинувачення чи доведення невинуватості.

Ми вважаємо, що основними завданнями при побудові криміналістичних версій є:

моделювання ситуації скоєного кримінального правопорушення та побудова криміналістичних версій, оскільки на початковому етапі розслідування практично завжди має місце інформаційна невизначеність, яка, створюючи логіко-пізнавальні бар'єри, ставить перед слідчим ряд проблем. В силу своїх особливостей уявне

моделювання виступає в якості необхідного пізнавального засобу, багато в чому допомагає процесу управління розслідуванням. При створенні інформаційної моделі суб'єкт побудови криміналістичних версій послідовно відтворює у своїй свідомості картину, яка мала місце під час скоєння кримінального правопорушення, розібратися в механізмі його скоєння та дослідити генезис. Відповідна модель виступає, як накопичувач інформації про кримінальне правопорушення і як засіб отримання нових знань про кримінальну ситуацію та про особу злочинця.

ідентифікація наслідків, що випливають із кожної гіпотези;

визначення об'єктивних та суб'єктивних обставин вчиненого злочину;

ретроспективний, перспективний, актуальний аналіз отриманих фактичних даних та прогноз щодо подальшого розвитку подій розслідуваного кримінального провадження.

Відповідно до норм КПК України [1] суб'єктами побудови криміналістичних версій є: слідчий, оперативний співробітник, адвокат, прокурор, суддя.

Щодо об'єктів побудови криміналістичних версій можна навести лише думку О.М. Цільмак [4]. Автор вважає, що об'єктами побудови криміналістичних версій є фактичні дані, що стосуються досліджуваної події, які можуть бути отримані з будь-яких джерел, як процесуальних, так і непроцесуальних. **Ми ж вважаємо що об'єктами побудови криміналістичних версій є:**

мотив вчинення злочину, злочинний намір, поведінка;

спосіб вчинення злочину, обставини вчиненого злочину;

тактико-психологічні методи, тактичні рішення, комбінації;

процеси збирання та дослідженні доказової інформації під час проведення слідчих (розшукових) дій;

емоційні стани та реакції учасників відповідного кримінального провадження (підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідків).

При побудові криміналістичних версій дуже важливим аспектом є акумуляція необхідної інформації, що дозволить повністю осягнути особливості скоєння конкретного кримінального правопорушення, саме тому ми вважаємо, що **джерелами формування версій є:**

фактичні дані, котрі отримуються під час проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, враховуючи показання із чужих слів, що передбачені ст. 97 КПК України, тобто висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи, якщо вони узгоджуються із іншими наявними доказами.

вилучені речові докази (документи, знаряддя вчинення злочину, викрадені речі);

інформація, отримана за допомогою засобів мобільного зв'язку (через мобільні станції, підсистеми базових станцій, що приймають та передають сигнали та обслуговують мережеві підсистеми, що включають підсистему комутації мобільного зв'язку, технічні пристрої мобільного зв'язку та їх складові - SIM-карта, зовнішня пам'ять на флеш-картці. Наставовні данні абонента, IMEI-код, конфіденційні дані (білінг), протокол з'єднання абонентів оператора, через конкретну базову станцію;

інформація, що отримана з персональних операційних систем (персональних комп'ютерів).

результати численних експертиз, що проводяться

щодо конкретного злочину;

узагальнення слідчої та судової практики, щодо аналогічних злочинів;

данні розшукових обліків МВС (щодо зниклих осіб, зброї, що знаходиться у розшуку, осіб котрі переходять від органів влади, невпізнаних трупів, культурних цінностей, зниклих засобів мобільного зв'язку і т. д.);

статистичні дані Генеральної прокуратури України, щодо роботи органів досудового розслідування, про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх розслідування, про осіб, котрі вчинили кримінальні правопорушення та інші);

версії, котрі висуваються правоохоронними органами, ґрунтуються на даних, що отримані в результаті розвідувальної діяльності, опитуванні осіб, контрольованої закупки та контрольованої поставки, перевірок фінансово-господарської діяльності, зняття інформації з каналів зв'язку, отримання інформації від позаштатних працівників на підставі Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність".

В криміналістичній літературі значна увага приділяється також заснуванню аналогії під час побудови та перевірки криміналістичних версій. На нашу думку, відповідну практику варто застосовувати під час проведення розслідування кримінального провадження, а саме по перше застосування аналогії дозволить швидше встановити об'єктивну істину у справі і не знадобиться чимало засобів та сил для пошуку все нових і нових фактичних даних, що потребуватимуть значної перевірки.

По-друге, суб'єкт побудови версій може почерпнути додатковий досвід щодо особливостей побудови конкретних типів версій, що також дозволить більш детально осягнути структуру та етапи побудови окремих криміналістичних версій. Але, варто зауважити, що аналогія має виступати не першочерговим засобом при незначній кількості інформаційної бази, а ледь не останнім щаблем у випадку виникнення ситуації, що не можливо вирішити іншим чином.

Крім того, при побудові криміналістичних версій варто значну частину уваги приділяти функціям, тому ми вважаємо що основними функціями під час побудови криміналістичних версій є:

систематизація - забезпечує логічну обробку отриманої первинної інформації, що здобута на певному етапі процесу розслідування злочину, її уточнення, та об'єднання в певну систему;

описова - забезпечує опис та систематизацію, нагромадження фактичного матеріалу та його фіксацію в належній формі;

пояснювальна - забезпечує пояснення сутнісних взаємозв'язків між фактичними даними та висунутими припущеннями причин виникнення та існування певних явищ, подій;

координаційна - забезпечує взаємодію між суб'єктами побудови криміналістичних версій процесом на конкретному етапі розслідування злочину;

інформаційно-аналітична - забезпечує збір, обробку, аналіз і оцінку інформації з метою підвищення ефективності діяльності, включає в себе всі дії з оперування інформацією;

планувальна - забезпечує визначення конкретних завдань для кожного із суб'єктів висунення криміналістичних версій та надання конкретного періоду щодо їх реалізації;

технологічна - забезпечує комплекс заходів щодо,

збирання і обробки інформації, її аналіз, підготовку і прийняття рішень, виконання рішень, контроль за виконаннями рішеннями та їх облік;

аналітична - забезпечує збирання первинної інформації, щодо особливостей вчиненого злочину, та створення підґрунтя для процесу подальшої побудови криміналістичних версій.

Крім функцій під час побудови криміналістичних версій варто зупинитися на такій науковій категорії, як принципи, адже вони також відіграють значну роль, котру неможливо не взяти до уваги. В криміналістичній літературі принципи побудови криміналістичних версій визначаються в різноманітний спосіб. На нашу думку, принципи під час побудови криміналістичних версій - це керівні засади якими повинен, на які має опиратися суб'єкт побудови криміналістичних версій, за для дотримання процесуальних та непроцесуальних аспектів під час розслідування кримінального провадження. Ми вважаємо, що принципами процесу побудови криміналістичних версій є:

безперервності - під час побудови криміналістичних версій не варто допускати значних перерв, адже по перше - значне затягування стоків кримінального провадження призведе до порушення кримінально-процесуального законодавства, а по друге - висунення версій не матиме ніякого сенсу, адже фактична база, на якій і ґрунтуються версії буде або зовсім втрачена або модифікована до стану, що унеможливить виокремлення навіть часткових вихідних даних, що сприятимуть побудові криміналістичних версій;

результативності - побудова криміналістичних версій здійснюється для встановлення об'єктивної істини у розслідуваному кримінальному провадженні, саме тому варто будувати версії у відповідності до наявних фактичних даних, правил їх побудови та належні строки, тільки тоді процес побудови буде результативним та буде досягнута поставлена мета;

гнучкості - як відомо процес розслідування кримінального провадження є дуже динамічним, під час його здійснення деяка інформація може втрачати свою значимість, змінюватися та з'являтися нова. Враховуючи те, що суб'єкт побудови криміналістичних версій повинен мати чітку стратегію, щодо їх побудови, необхідно враховувати випадки, що висунуті версії можуть варіюватися в залежності від ситуації, котра склалася на певний момент розслідування кримінального провадження;

науковості - криміналістичні версії повинні будуватися на не лише на основі практичного досвіду суб'єкта, що їх будує, а й на загальних наукових правилах, що стосуються, як різноманітності версій, що можуть мати місце під час розслідування кримінального провадження, так і на наукових правилах, що безпосередньо стосуються процесу побудови версій;

відповідності - полягає у суворій регламентації побудованих версій наявній фактичній базі.

Як відомо, процес побудови та перевірки криміналістичних версій є стадійним, тобто реалізується за допомогою відповідних стадій, є поступовим та вимагає значної концентрації уваги та досвіду з боку суб'єкта, що будує відповідну версію.

Деякі із науковців у галузі криміналістики не виокремлюють етап перевірки криміналістичних версій, вказуючи при цьому лише те, що слідчий має застосовувати чимало засобів та методів для побудови криміналістичних версій та початковому етапі їх будовання. Але відповідні засоби

на нашу думку повинні мати місце протягом всього процесу розслідування злочинів, адже згідно із правилами побудови криміналістичних версій, суб'єкт, що будує відповідні версії не може нівелювати інформацію, котра надходить до нього протягом всього процесу розслідування. Навіть, якщо під час судового провадження, буде встановлена нова інформація, вона має бути прийнята до уваги та перевірена.

Враховуючи, вищевикладене, ми вважаємо що **етапами побудови криміналістичних версій**, є наступні:

Підготовчий - в рамках якого здійснюється дослідження базових юридико-практичних засобів, за допомогою яких суб'єкт побудови криміналістичних версій зможе в подальшому конструювати первинні припущення;

Основний - під час відповідного етапу відбувається безпосередня побудова криміналістичних версій з урахуванням наявної фактичної бази щодо скоєного кримінального правопорушення.

Заключний - суб'єкт побудови криміналістичних версій акумулює та синтезує отримані попередні данні, а також результати, що були ним отримані під час побудови криміналістичних версій.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що процес побудови криміналістичних версій має здійснюватися із урахуванням мети, завдань, наявних фактичних даних, принципів та функцій, що регламентовані загальною теорією криміналістичної версії. Процес побудови криміналістичних версій має бути стадійним, тобто здійснюватися в певній послідовності за для досягнення ефективності при розслідуванні кримінального правопорушення. Крім того, ми вважаємо, що процес побудови криміналістичних версій має бути повністю відокремлений від процесу перевірки, оскільки це є зовсім різні наукові категорії, що потребують різних підходів під час здійснення їх наукового дослідження.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 № 4651-VI // Голос України. - 2012. № 90-91.
2. "Про оперативно-розшукову діяльність": Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992 № 22 ст. 303.
3. Дуцак І.З. Логічний метод виявлення усіх можливих варіантів у процесі формування слідч. версій// Вісник Київського нац.університету ім. Т.Шевченка: Філософія. Політологія. - 2005. - Вип. 75 С. 80-84.
4. Цільмак О.М. Основні завдання органів досудового розслідування на етапах побудови та перевірки криміналістичних версій. [Текст] О. М. Цільмак // Криміналістика и судебная экспертиза: міжвідомчий науково-методичний збірник (Присвячений 50-річчю з дня заснування) - 2015. - № 60 - С. 193-202.

Трофименко А. С.,
Надійшла до редакції: 03.12.2016